

RAZGOVOR S IVICOM IVANCEM O DRAMATURGIJI

IVICA IVANAC, rođen 1936, dramski pisac, dva teksta praižvedena u Zagrebačkom dramskom kazalištu, oba u režiji Mladena Skrijana: „Zašto plačeš tata?“ u veljači 1980 i „Odmor za umorne jahače ili Don Juanov osmjech u travnju 1961. Prvi je izveden i u beogradskom „Ateljeu 212“, u režiji Koste Spaića. Ove godine je ZDK prijavilo „Odmor za umorne jahače za Stenjinu pozorje“. Poznajući kvalitete teksta i predstavu vjerujemo da izbor ne bi trebao doći u pitanje.

P. S.: Da počnemo s igrom komparacija? Vidite, vjerujem da ova koju ću vam predložiti znači nešto više od uobičajenog duhovnog žongliranja. Radi se o povezivanju scenskog svijeta Jure Kaštelana i vašeg. Mislim da u pojavi Kaštelanovog „Pijesak i pjena“ kao i vaša dva dramska teksta, „Zašto plačeš tata?“ i „Odmor za umorne jahače“ možemo nazrijeti pojavu estetskog shvaćanja teatra u savremenoj hrvatskoj dramaturgiji. A to je zaista nešto novo, budući da je naša dosadana drama dramaturgija bila prilično linearna, više sociološki nego umjetnički zanimljiva.

I. I.: Pa, ja se s tim zaista mogu samo složiti. Znam da je upravo pojava Kaštelanove scenske igre „Pijesak i pjena“ predstavljala za mene dokaz, živ, stvaran dokaz, da se i kod nas mogu stvarati drame koje neće ulaziti u sklop našeg tako akademskog teatra.

P. S.: A to zajedničko, Kaštelanovog i vašeg svijeta?

I. I.: Priznajem da bi mi bilo mnogo lakše govoriti o razlikama naših svjetova, ali ako pokušamo uočiti to zajedničko, mislim da se ono prvenstveno nalazi u načinu oblikovanja scenske stvarnosti. A taj način je intiman. Pitanje pojedinca. To su zaokruženi svjetovi, naizgled, samo naizgled izvan prostora i vremena.

P. S.: Definicija koju predlažete svakako potpuno odgovara kad je riječ o vašem prvom tekstu „Zašto plačeš tata?“ To je zaista drama totalno intimističkog, komornog karaktera. Kao demonstraciju uzimimo samo onaj završni Sandrin monolog:

Bebo! Možeš li ti vidjeti plavu boju?

Možeš li se ti igrati s vjetrom? Bebece, ti nisi nikad rekla „dobro jutro!“ Jesi li ti?

A jesi li rekla „laku noć, zvjezdice malena?“

Je li tebi toplo na suncu?

A klinkat?

Oh jadna bebece, ti se ne možeš igrati s Veljkom! Ti mu ne možeš reći da ga voliš! A ja mu to mogu reći! I ja njemu mogu reći „Laku noć, golube maleni!“ I ja njega čujem kad on meni kaže „Laku noć, golubice malena!“

Tata, zašto plačeš?

Mogli bi smo čak reći scena hermetičkog karaktera. Ali u „Odmoru za umorne jahače“ susrećemo jedno šire tretiranje teatra, jedan širi presjek, mnogo veću i reljefniju galeriju likova. Ne radi li se o evoluciji od intimnog teatra prema širim, episkijim oblicima?

I. I.: I da i ne. Da, jer je činjenica da u Don Juanu postoji mnogo veća galerija likova, da postoji određena dramska radnja. Ne, jer je osnovna ideja „Odmora“ jednako intimna.

P. S.: To insistiranje na intimnosti, ne prijeti li zatvaranjem u kulu od bjelokosti?

I. I.: Ni u kom slučaju. Naprotiv, smatram da je idejno to potpuno otvaranje. Ono što mene zanima, to je problem čitave jedne generacije, bar moje generacije u svakom slučaju, pitanje ideala, u što vjerovati. Na takvo pitanje nije moguće dati jedan kolektivni odgovor, svak mora odgovoriti za sebe, uzimajući i svu odgovornost odgovora.

P. S.: Idejno, slažem se potpuno. Ali pokušajmo ipak misliti i na čisto teatarske reperkusije dosljednog aplikiranja takvog stava. Ne vodi li on suvremenu

ze. A drama zapravo nema kraja. U teatru je sukob koji može da završi, samo pitanje trenutka, smješteno u jedno konstantno trajanje i beskonačno ponavljanje.

P. S.: Vjerujem da ste svjesni koliko je publika naših kazališta još daleko od prihvatanja jedne takve koncepcije drame.

I. I.: Jesam. Ali imati želju, to već predstavlja zadovoljstvo. Pa ako se sve to od gledaoca ne može očekivati, još uvijek ne znači da ne ću i dalje pokušavati i nastojati. Možda je to sve moja čisto subjektivna reakcija na mišljenje, poznato mišljenje: „... jer je dosadno...“ Mislim da gledaoci koji tako reaguju, koji tako misle, mislim da ti, takvi gledaoci nisu teatru potrebni niti je on njima potreban. Takvi gledaoci, kao i štampa koja se za njih brine pod raznim parolama, od kojih je najkurenija ona o „angaziranom teatru“ (kao da postoji neangazirana umjetnost), ne bi smjeli mene kriviti što su se zabunili pa umjesto u Vartjeve otišli u Zagrebačko dramsko kazalište. A da između varijete i teatra postoji neka razlika, o tome već ne bi trebalo govoriti.

P. S.: I na kraju, umjesto onog banalnog pitanja „na čemu sada radite?“...

I. I.: ... Zaista, neshvatljivo pitanje. Zar se pita nekog s kojom je ženom bio sinoć?...

P. S.: ... izaberite jedan odlomak iz „Odmora za umorne jahače“ koji bi propratio ovaj razgovor.

I. I.: Predložio bih, ako se slažete, jedan dijalog Don Juana i Sganarella iz četvrtog čina, u kojem je, mislim, najizrazitije prisutna ideja-vodilja komada.

(redigirani tekst magnetofonskog snimka)

Petar SELEM

„ODMOR ZA UMORNE JAHAČE“

IV. ČIN, PRIZOR PRVI

Don Juan: Pa i ti se bojiš tišine. Ili ne?

Sganarella: A što, da svi budemo kao ti?

Juan: Cekaj, ali rekao si da se ti na njih...

Sgan.: Rekao sam, rekao sam... U redu, rekao sam! Ali te pitam, zar da svi budemo kao ti!

Juan: Ne znam.

Sgan.: Pa ne možemo se baš svi obračunavati s bogovima! Ili možemo? Što? Pa ne mogu to baš svi raditi! Dobro, možda smo kukavice! Otkad je sramota biti kukavica? Da nema nas kukavica, tko bi vama hrabrima grobove kopao? Ha? Pa nisam lud vajda! I što mi tu možemo. Dobro, mi to skrivamo. Mi ne postavljamo pitanja. A čemu? Zar sam ja pozvan da nešto mijenjam? Zar sam se ja, kao ti, rodio s mišlju da je ovaj svijet stvoren za to da bi ga ti mogao mijenjati? Tu je, ne? A što mu ja mogu! Da su mene pitali, možda ne bi bio ovakav. A možda bi po mom savjetu ispaao još i gori. I što? Da se ja sad koljem s bogovima? Pa klao bih se, do djavola, ali... ustalom... ima ljudi koje bogovi voće. Ima ljudi koje bogovi mrze. A onda smo mi koji smo potpuno ravnodušni bogovima. Ja ne diram njih, oni ne diraju mene. I živjet ću, umrijet ću a bogovi ne će imati ni pojma da sam i ja jedina bio živ. Dobro, ja im se mogu pomalo osvetiti u nekom zakutku, pijan, tiho šaputati praznoj boci vina da su bogovi glupani...

Juan: Bojiš ih se?

Sgan.: Nije me ni briga za njih!

(STANKA)

Juan: Pa i ja se bojim.

Juan: Uplašen sam. Kad sam im se prvi put odupreo, kad sam prvi put ja, ja sam, pokušao uzeti više nego što su mi dali, i kad sam to dobio, nisam se osjećao gord. Tek kad sam čuo njihov smijeh, a onda je to još bio smijeh u kome je bilo i bijesa, osjetio sam da mogu... da mogu... Ali smijeh me i dalje pratio. Ispočetka podrugljiv. Onda izazovan. A onda nadmoćan. Napokon, čini mi se sada, da je sada i on umoran. Kao da smo umorni, a borba još i nije počela.

Sgan.: I zato biraš usamljena mjesta da bi se s njima mogao pomiriti?

Juan: Ne, kad sam s ljudima, ja im zavidim.

Sgan.: Ti? (SMIJE SE) Ne, to je ipak malo preglupo, (USILJEN SMIJE) Ne, to je ipak malo preglupo! Ti njima... ti nama zavidiš?

Juan: Mora da je to divno, mora da je to predivno, bit glup, i ništa ne shvaćati, ne znati, ništa ne osjećati. Mora da je to divno. Mora da je to divno sjediti u kutu svoje sobe, imati četiri vrsta zida iza sebe, i pljučkati na sredinu sobe. Pljučkati po svima koji stoje na sredini sobe i koji nemaju zida iza leđa, ni kutka u koji bi se mogli zavući. Mora da je divno sjediti u kutu i uvjeravati samog sebe da je svijet malen i bijedan, i da se sv okreće oko tvoga kuta. Mora da je to divno. I više nego divno...

Sgan.: A znaš li da oni tebi zavide?

Juan: Na čemu?

(STANKA.)

Sgan.: Ne znam. Pitaj njih.

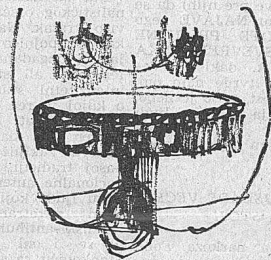
BITKA

Kad stvorim pticu tu prohodalu granu uspravljenu
ne pticu ukrštenu nad glavom u prostoru dobijene
[na vetru
[bitke
ni onu svijenu u ogledalu svetlosti odbranjenju štitom
[pesme
samo srđitu vidim nad plamenom stvarnu od pene
[i kamena
kako govori sunčanim jezikom istine sebe da opredeli

Neka iskažu sva mora i mesečine do grla mi je lažnog
ne mogu da te preobrate u biljku koja raste u mesu
[podsvesti
jer ti otvaraš buduća vrata beskraja pitanjem koje
[te produžava
za san kad nećeš biti kasna ptica vrebana skrivenom
[gladi
koju su nazvali ljubav oduzimajući i ljubavi pravo
[da oslobada

Ja neću pticu da gasim jer ptica ne razočara već nasluti
pritajena i hrabra na dnu iskopane vatre cvet s
[oštricom
okrenutom završenoj magli gde prepoznaje sazvežđa
[opsednuta
božurovom kojem nedostaju oči i zubi da oživi svoje
[kosti
na istoj mesečini ne vredi kad ptica ima rešene
[zagonetke

Damjan MALEŠEV

ŠAPAT UGLOVA

Ne pitajte me za ptice sklopljenih krila
što stoje na rubu krova dok se ljube.

To nisu ptice.

Ptica je ono što mrvi
zid sa tri reda žice
na krugovima zora.

Crno ne postoji.

Postoji samo rana sa dlana
i njena priča u kasnoj boji,
kroz vetar otečen kad se javi
u trepavicama jabanova,
da su legende i sve djavole

pojeli mravi, gladni mravi.

ATOMI IMAJU REČ

Ne treba misliti da vodopadi ne boluju od visine.
Oni su samo hrabri da sebe ne gledaju od dole.
Nazovimo to: Vakuum ili Zakašnjanje
— zbir kapi uvek ostaje isti.

Svet ima svoje kopite i svoje mljce mekše od oblaka
i mnogo stabljika cvetova koje su samo truva.

Ipak za jedan beo bagremov cvet
ubica je obesio svoje ruke.

Sutra kad ih skinu misliće da one liče na krin
i žaliće što tim šakama pčela ne proda nainnost svoga
[traganja
za med iz zglobova lakših od orahove ljuske.

Ne treba misliti da vodopadi ne boluju.
Oni su samo hrabri.

To je dovoljno da žmure.

Predrag GOVEDAROVIC